

„Utopenci“ znovu ožívají

Od ničivých povodní v roce 2002 uplynulo již devět let. Přesto se v Českém statistickém úřadu berou denně do ruky relikvie, které je připomínají. Řeč je o **zachráněných knihách**, tzv. „utopencích“.

Moře vody, kam jen oko dohlédne – Praha, 13. srpna 2002.

Všechno začalo 12. srpna 2002. Bylo pondělí a v tehdejším sídle ČSÚ v pražském Karlíně, na Invalidovně, probíhaly přípravy na ohlašovanou velkou vodu. Ta měla dosahovat podle „optimistického“ hlášení krizového štábu pouhých čtyřiceti, při nejhorším až sedmdesáti centimetrů nad úrovní ulice. Vzhledem k přetrvávající-

mu špatnému počasí a vytrvalému dešti jsme této informaci tak úplně nevěřili. Proto ti, kteří seděli v přízemí, dávali vše jen trochu cenné, jako třeba počítače, alespoň metr vysoko. A pokud šlo o obzvláště důležitá zařízení, umisťovali je dokonce i na skříně. Kolegové z vyšších pater nevyklízeli nic. Měli být totiž „nad vo-

du“, ale i tak se snažili pomáhat. Například v knihovně, která byla velkou vodou ohrožena. Stěhovali knihy z nejnižších pater polic do těch vyšších. Po vši námaze pak měli všichni pocít, že jsou na vodu výborně připraveni. V noci, z pondělí na úterý, přesně ve 23:45 hodin byla Igorem Němcem, tehdejším pražským primátorem, nařízena evakuace obyvatel Karlína. Od úterního rána byla oblast uzavřena a večer se již přihnala velká voda.

Karlínská apokalypsa

Tě vody bylo trochu víc, než si krizový štáb odhadoval. Když jsme se s kolegy ve středu, 14. srpna, sešli na Vítkově, odkud je nádherný výhled na celý Karlín, naskytl se nám fascinující pohled na jedno obrovské jezero. Na jeho hladině se třpytily vlnky, které roz-

rážela před motorové lodi plující Sokolovskou ulicí. Spatřili jsme gumový policejní člun v boční ulici a nevěřičně jsme pozorovali koruny stromů vyčnívající těsně nad vodou.

Zpočátku nám pohled na budovu našeho úřadu nepřipadal tak strašný. Okna byla asi třicet čísel nad hladinou. Jenže pak jsme s hrůzou zjistili, že ta okna patří prvnímu patru, nikoliv přízemí, jak jsme si původně mysleli. Aby také ne. Z oficiálních zdrojů jsme se později dozvěděli, že v Karlíně v té době stála voda hluboká čtyři a půl metru. Když opadla, vydali jsme se do úřadu. Naskytnul se nám příšerný pohled. Před námi ležela změt ledniček, počítačů, knih a nábytku, vše bohatě prolité řídkým kluzkým páchnoucím bahýnkem. Na tu neopakovatelnou „vůni“ pražské povodně do smrti nikdo z nás nezapomene.

Provizorní CD sušička splnila svůj účel.

Ruce k dílu

První úklid jsme se snažili zvládnout sami. Vyzbrojeni rouškami, gumovými rukavicemi, holinkami a desítkami litrů dezinfekce jsme se pustili do práce. Později nám pomáhali hasiči, dobrovolníci, ukrajinští dělníci a pak i vězni. Od té doby koluje po ČSÚ historka, jak jedna z pracovnic bezradně stála před zamčenou kanceláří, nevěda, kam dala klíč. Když tu ji jeden z přihlížejících pomocníků požádal, aby se otočila zády. Za pár vteřin se ozvalo „klap“ a dveře byly otevřené. Jak vidno, každý při povodních využíval svých schopností na maximum.

Asi po měsíci zplesnivěly v úřadu zdi. Také podlahy se zvlhnily. Kartonové příčky nakonec spadly a okna i dveře se tak vzpříčily, že nešly ani otvírat ani zavírat. Všem bylo jasné, že do Karlína na Invalidovnu se už nikdy nevrátíme. A že tedy budeme muset někde přečkat dobu, než v Praze 10 na Skalce, vyrostou nové úřady. Jelikož stará budova nevyhovovala již před povodní, začalo se nové pracoviště naštěstí plánovat s předstihem. A tak jsme se v lednu 2004 začali postupně ze svých detašovaných pracovišť v Praze a jejím okolí stěhovat do nového prostředí.

Katastrofa v knihovně

Potopa se nevyhnula ani knihovně ČSÚ. Jediná statistická knihovna v republice, která v té době disponovala více než dvěma sty tisíci svazky, byla v podstatě zničena. Část byla sice bezpečně uložena ve skladech na kopci v pražských Bohnicích, ale větší a obsahově a historicky důležitější svazky zmizely nenávratně pod velkou vodou.

Když knihovnice vstoupily do dveří svého bývalého pracoviště, nevěřily vlastním očím. Přivítaly je rozmáčené knihy, vyvrácené regály, zničený lístkový katalog. Všude

Skutečnost předčila ty nejhrušnější představy.

klouzavé blátíčko a zápach. Publikace byly dokonce nalepené i na stropě knihovny. Svazky v regálech

reichische Statistik z 19. století. Ještě celý podzim chodily pracovnice do karlínské knihovny. Společně

“
Od března 2008 do konce roku 2010 se podařilo takto naskenovat 262 publikací, což představuje celkem 203 207 stránek.
”

nabobtnaly a byly pokryty vrstvou různobarevných plísní.

Dál, do hloubi skladu, si žádná z knihovnic vstoupit netroufla. Jen několik málo odvážlivců z úřadu se o to pokusilo. Ze zadních regálů a z trezoru přinesli některé lexikony a ročenky. Podařilo se také zachránit několik desítek svazků Ůster

s ostatními kolegy těžce pracovaly v neustálém zápachu a blátě. S pokračujícím podzimem a nastupující zimou však musely skončit.

Vznik „utopenců“

Většina knih, které prošly povodní, byla nenávratně zničena. Jen ně-

kolik stovek nejcejnějších svazků bylo vytaženo z bahna, provizorně opláchnuto hadicí a uloženo v přepravkách. Ty se pak vydaly na několikaleté putování. První přestupní stanicí byly mrazírny v Mochově. Knihy zde ležely řadu let, neboť vláda rozhodla o technologii vhodné pro rozmrazování archiválií a publikací. Asi tisíc svazků bylo součástí mnohem většího počtu materiálů archivu bývalého Federálního statistického úřadu.

Po čase byly všechny zmrazené knihy vysušeny a vyzdeinfikovány. Nejdříve byly převezeny do Benešova, kde byly uloženy na půl roku (v karanténě) v oddělených, dobře větratelných místnostech se stabilní

Lidé pochybovali, že lze „utopence“ ještě zachránit.

vlhkostí. Z knih se totiž po vysušení dlouho uvolňovaly nebezpečné chemické látky, které byly použity při dezinfekci. Navíc zcela nezmizel ani jejich povodňový zápach. Po prodeji budovy v Benešově musely být knihy přemístěny do budovy ČSÚ v Berouně a poté do Plzně. Otázkou bylo, co s nimi dál. S ohledem na jejich stav nebylo stále možné je vrátit do fondu knihovny. Existovaly jen dvě možnosti: nechat je zrestaurovat, což není zrovna levná záležitost,

anebo zachránit alespoň jejich obsah skenováním. A právě tehdy vznikl na půdě ČSÚ projekt „utopenci“.

Zachráněné unikáty

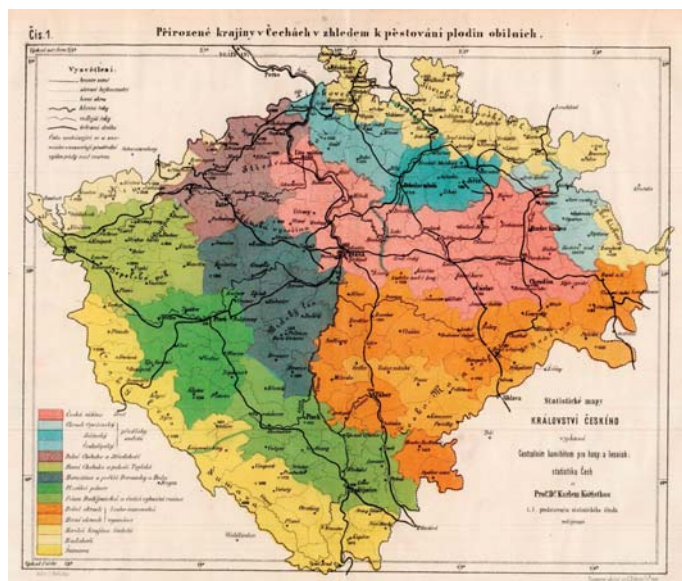
K dispozici byl jeden starší skener, který si sice svou dobu slávy již dávno odbyl, ale i tak jej bylo možné využít. Vedení úřadu návrh projektu schválilo. Nakoupily se rukavice a roušky, najali brigádníci a mohlo se začít. Knihovnice svazky roztrí-

dily na „supercenné“, tj. ty, které se vyplatilo restaurovat, a na ty další, jejichž obsah stál za záchranu. A pak to začalo. Otevřela se okna dokořán a navezla první várka knih. Zápach našťásti nebyl tak strašný, a tak se některé svazky mohly zpracovávat bez roušek i rukavic.

Jelikož bylo možno pro práci využít dokumentační, nikoli knihovní skener, bylo nezbytné knihu k naskenování předem připravit. Oříznout hřbet, prolístovat, slep-

né listy oddělit, vysypat pavučiny a mrtvé mouchy a vyklepat sušené bláto (což našťásti nebylo často). Pak se mohlo začít s digitalizací svazku. Od března 2008 do konce roku 2010 se podařilo takto naskenovat 262 publikací, což představuje celkem 203 207 stránek.

Kromě standardních statistických svazků byly touto cestou zachráněny i různé statistické kuriozity. Například publikace „Měření inteligence zaměstnanců státního

Jako nová!

Kromě „utopenců“ je v ČSÚ stále na co koukat.

I takto se zachraňují „utopenci“.

úřadu statistického“, která byla vydána roku 1928 v česko-francouzské verzi. Anebo zápis ze „schůze obecní Kommissie statistické dne 26. října 1881“ s vlastnoručním podpisem Vojty Náprstka.

Nový začátek

Provoz knihovny pro veřejnost byl obnoven v květnu 2004 poté, co se ČSÚ přestěhoval do nové budovy. Fond knihovny musel být

Do konce roku 2010 se naskenovalo 262 publikací.

znovu vybudován téměř od nuly. Do konce roku 2004 bylo ve fondu Ústřední statistické knihovny celkem 16 tisíc svazků v celkové hodnotě téměř 6 milionů Kč. Největším zdrojem statistické knihov-

ny byly dary – ať už z ciziny (byly znovu navázány vztahy se 135 zahraničními partnery) nebo od spřátelených knihoven z ministerstev, vysokých škol i od soukromníků. Významnou pomocí byly také dary bývalých i stávajících pracovníků ČSÚ.

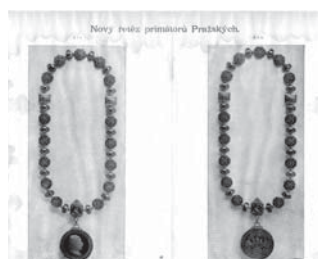
Knihovní fond se rozšířil o „zahraniční humanitární pomoc“ a také o publikace, které úřad začal postupně vydávat.

Na konci loňského roku už bylo v Ústřední statistické knihovně zaregistrováno 1 706 čtenářů. Ve fondu je uloženo 40 895 svazků včetně zrestaurovaných a digitalizovaných svazků. Pravda je, že k „utopencům“, jak nazýváme knihy zachráněné po srpnové povodni v roce 2002, mají všichni zvláštní vztah. Pokud nevěříte, že je možné knihu, která vypadala jako naprosto zničená, zachránit, přijďte se podívat do knihovny na pár „statistických utopenců“. Budete žasnout.

(Poznámka autorky: Při psaní článku jsme čerpaly ze vzpomínek našich kolegů z ČSÚ).

Člověk by nevěřil, že staré tisky ležely v bahně Karlína.

Helena Jíchová
oddělení centrálního zpracování
Petra Kuncová
sekce poskytování statistických
výstupů